

СПОРИ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ВЕКСЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

ЄМЕЛЬЯНОВ Артур Станіславович - кандидат юридичних наук, здобувач кафедри господарського та цивільного права Інституту права ім. князя Володимира Великого

Уточнено, исходя из вексельных правоотношений, понятия вексельных споров, исследованы особенности их рассмотрения, в частности, порядок досудебного урегулирования этих споров.

Ключові слова: вексельні правовідносини, порядок досудового регулювання спорів, вексельні спори, вексельне право.

Дослідження судових спорів, що впливають з вексельних правовідносин, почнемо з уточнення поняття цих правовідносин.

Вексельні правовідносини можна визначити в вузькому і широкому розумінні. У широкому розумінні вексельними правовідносинами є не тільки відносини, що впливають з факту видачі векселя, а й ті, що виникають з угод, що укладаються з приводу векселів взагалі.

Слід зазначити, що ці правовідносини виникають у процесі вексельного обігу, реалізації всієї сукупності зобов'язань, які впливають з векселів і угод, що укладаються з приводу векселів. Саме в процесі функціонування вексельних правовідносин, з однієї сторони, проявляється специфіка вексельно-правового регулювання, а з іншої – здійснюється реалізація прав та обов'язків осіб, що беруть участь у вексельному зобов'язанні.

Спори, що впливають з вексельних правовідносин, є вексельними спорами. Досліджуючи ознаки вексельного спору, необхідно виходити з ознак, притаманних будь-якому правовому спору. О.В. Бринцев до ознак, які характерні правовому спору, відносить:

існування або припущення про існування матеріальних правовідносин між учасниками спору; характер взаємного становища сторін спору; наявність суб'єктивного інтересу учасників тощо [1 с. 34-45].

Наявність матеріальних правовідносин між суб'єктами вексельного спору не є обов'язковою. Спір між ними може виникати навіть, коли одна зі сторін припускає існування між ними матеріальних правовідносин. Наприклад, у спорі, що впливає з вимоги власника векселя до векселедавця сплатити за векселем певну суму грошей на підставі підробленого векселя, матеріальні відносини між векселедавцем та кредитором припускаються, але реально не існують. Фактична наявність останніх не має істотного значення для виникнення вексельного спору, а дійсні обставини з'ясовуються вже в процесі його розгляду.

Варто зауважити, що ознакою вексельного спору є не тільки припущення про існування вексельних відносин, але й припущення про стан порушення суб'єктивного вексельного права. На відміну від суб'єктивного права, яке існує або існування якого припускається, вексельний спір може бути як реальним, так і консенсуальним, залежно від того, відбулися певні дії до виникнення спору чи ні. У той же час вексельний спір завжди буде конкретним, тобто зверненням до конкретного відповідача. Навіть, якщо суб'єкт вексельного спору помилково стверджує, що його права порушуються або заперечуються іншою особою, то в цьому випадку він осо-

бисто безпосередньо виступає ініціатором спору, у зв'язку з тим, що заперечує право іншої сторони, незаконно претендує на певні блага. Тобто, фактично, коли особа порушує спір про вексельне право, суб'єкт спору сам безпосередньо визначає іншого учасника спору, що виникає між ними. Тим самим він фактично вважає та визнає цього іншого учасника, як винну сторону, тобто порушника. Наявність помилки або підтвердження припущення, яке впливає зі спору, вирішується в процесі розгляду вексельного спору.

Однією з ознак, яка характеризує правовий спір, є юридична рівність сторін. У юридичній науці існує думка, що правовим спором визнається навіть конфлікт між особами, які перебувають у стані підпорядкування [2]. Щодо вексельного спору, то тут навряд чи можна говорити про відносини підпорядкування, оскільки учасниками вексельного спору є учасники вексельного зобов'язання. Це так звані спеціальні суб'єкти – векселедержатель, індоссант, акцептант, аваліст тощо. Правовідносинам, що виникають між вищезазначеними суб'єктами, притаманний приватноправовий, а не публічно-правовий характер відносин. Характерною ознакою вексельного спору є рівність учасників такого спору.

Важливим моментом для виникнення вексельного спору є наявність суб'єктивного інтересу. Слід одразу відзначити відмінність між поняттями «суб'єктивне вексельне право» та «вексельний інтерес». Наприклад, ремітент - власник переказного векселя (ним може бути підприємство або банк, що утримує на свою користь відповідний відсоток від суми платежу - комісійну винагороду за надану банком послугу щодо переказу вказаної у векселі суми у встановлений термін з рахунка векселедавця на рахунок власника векселя) має право на отримання прибутку, його інтересом буде саме матеріальна вигода від цього права.

Метою будь-якого суб'єктивного права є задоволення інтересу суб'єктами права. Суб'єктивне право є гарантованою державою можливістю суб'єктів, яка спрямовується на реалізацію його інтересів. Право виступає правовим засобом задоволення інтересів.

Рушійною силою учасників вексельних правовідносин, у тому числі, на стадії вексельного спору, є не стільки вексельні права учасників, скільки їх вексельні інтереси.

На практиці при вирішенні вексельних спорів може виникнути ситуація, коли суб'єкти вексельних прав вступили в спір за відсутності порушеного вексельного права, але неможливо собі уявити спір, в який би вступила одна зі сторін, якби не був порушений її інтерес. Захист порушеного чи оспорюваного інтересу для ініціатора спору є приводом для заяви спору, і, відповідно, для іншої сторони захист її суб'єктивного інтересу є приводом для її вступу в спір. Інтерес учасника може існувати і без наявності права.

Тому при визначенні поняття вексельного спору, як рушійну силу його учасників, яка мотивує останніх порушити такий спір, варто застосовувати категорію суб'єктивного інтересу та суб'єктивного права одночасно.

О.В. Бринцев виділяє практичну цінність правового спору [1, с. 44]. З такою характеристикою спору варто погодитися. Наприклад, у справі за позовом про визнання неспроможності платника суд або визнає його неспроможним або ні. У будь-якому випадку буде встановлений певний юридичний факт, що матиме практичну значимість.

Кінцевою метою і практичною цінністю вексельного спору є не просто його врегулювання, а саме встановлення істинності (законності, правомірності) чи хибності суджень учасників про той чи інший стан прав і обов'язків у правовідносинах. Це відбувається шляхом визнання і захисту прав та інтересів, які відповідають праву, і, відповідно, відмовою у визнанні та захисті всіх інших (неправомірних прав та інтересів).

Отже, вексельний спір можна визначити як спір, що виникає з приводу матеріальних правовідносин між юридично рівними учасниками вексельних відносин щодо набуття, здійснення та припинення їх вексельних прав та інтересів.

Щодо класифікації вексельних спорів, то останні можна поділяти за різноманітними критеріями. Одним із таких критеріїв є суб'єктний склад вексельного спору. Даний критерій має практичне значення, оскільки

ки дозволяє визначати підвідомчість такого спору.

Суб'єктом вексельного права є учасник вексельних правовідносин. Це, як зазначалось, спеціальні суб'єкти – векселедержатель, індосант, акцептант, аваліст та ін.

Одними з особливостей спорів, що впливають з вексельних правовідносин є специфіка вексельно-правового регулювання, а також спеціальний порядок їх досудового розгляду.

Стосовно специфіки вексельно-правового регулювання. Ця специфіка обумовлюється сутністю векселів. За своєю суттю, як відомо, вексель є абстрактним борговим зобов'язанням. Його абстрактність, якщо ми говоримо про простий вексель, полягає в тому, що він не обумовлений попереднім виконанням будь-яких договірних зобов'язань. Наприклад, підприємство А (замовник, споживач) уклало угоду з підприємством Б на поставку товару. Розрахунок за угодою здійснюється векселем, який підприємство А випишує на користь підприємства Б (постачальника). Підприємство Б чомусь не виконало своїх зобов'язань за угодою. У цьому разі підприємство А не звільняється від обов'язків сплатити за векселем і не може скористатися фактом невиконання продавцем своїх зобов'язань за угодою для несплати за векселем. Підприємство Б має кореспондуюче цьому зобов'язанню право вимоги за векселем. У цій основній властивості векселя - вексельній силі (праві безумовної вимоги платежу від усіх зобов'язаних за векселем осіб) і полягає специфіка вексельно-правового регулювання.

Крім того, на вексельні спори не поширюється встановлений порядок досудового регулювання господарських спорів. Порядок досудового регулювання визначається розділом II Господарського процесуального кодексу України (ГПК України) [3]. Становлення цього інституту відбулось ще за радянської господарської системи через закріплення претензійного порядку вирішення спорів, що виникали між підприємствами й організаціями. Претензійний порядок надавав можливість учасникам господарських правовідносин у короткі строки вирішувати господарські спори без звернення до арбі-

тражу та захищати порушені права й законні інтереси [4].

Зараз досудовий порядок вирішення спорів між суб'єктами господарювання може застосовуватись виключно за бажанням суб'єктів господарювання. У той же час, із цього загального правила є два винятки. Перший відноситься до господарських відносин, щодо яких законодавством встановлено спеціальний, відмінний від передбаченого ГПК України порядок вирішення спорів у досудовому порядку. Зокрема, ГПК України закріплює виключний перелік господарських спорів, на які не поширюється досудовий порядок їх вирішення. Серед такого роду спорів вказані спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями.

У той же час позови про неплатіж або неакцепт векселів розглядаються судовими органами, тільки якщо вони були належним чином опротестовані. Право вексельного протесту з'являється тоді, коли офіційно засвідчена вимога платежу, акцепту, датування, і вони не були одержані. Для здійснення протесту векселедержатель або його уповноважена особа повинні пред'явити вексель нотаріусу за місцем знаходження платника або банку (доміцильований вексель).

При протесті в неплатежі вексель повинен бути пред'явлений в нотаріальну контору не пізніше 12 години наступного після закінчення дати платежу дня, а в неакцепті - протягом терміну пред'явлення до акцепту. У разі пропуску цих термінів векселедержатель втрачає свої права проти індосантів, векседавця переказного векселя та інших зобов'язаних за нього осіб ст. 53 [4]), за винятком акцептанта (або векседавця простого векселя) та їх гарантів. Останнє дозволяє без зміни тексту векселя відстрочити платіж по ньому на основі домовленості між кредитором і боржником.

Нотаріальна контора повинна виставити протест боржникові протягом двох робочих днів після терміну оплати векселя. Якщо вексель опротестовується по неакцепті, то протест по неплатежу і пред'явлення до платежу вже не потрібні. Нотаріальна контора оформляє протест за встановленою формою, робить запис у реєстрі та відмітку на самому

АНОТАЦІЯ

Уточнено, виходячи з вексельних правовідносин, поняття вексельних спорів, розглянуто особливості їх розгляду, зокрема, порядок досудового регулювання цих спорів.

SUMMARY

Specified based on the bill of legal concepts bill disputes, the peculiarities of their proceedings, including pretrial order regulation of these disputes.

векселі.

Протягом чотирьох робочих днів після здійснення протесту векселедержатель повинен сповістити про це свого індосанта і векседавця. Кожен наступний індосант протягом двох робочих днів, наступних за днем отримання сповіщення, повідомляє свого попередника і одночасно авалісту, якщо він поручається за цього індосанта. Непосилання сповіщення не позбавляє вексельних прав векселедержателя.

Позов може бути пред'явлений до настання терміну платежу з наступних причин:

1) мала місце часткова або повна відмова від акцепту;

2) у разі неспроможності платника незалежно від того, акцептував він вексель чи ні; у разі припинення ним платежів, навіть якщо ця обставина не була встановлена судом; у разі безрезультатного звернення стягнення на його майно. Якщо протест здійснений своєчасно, то настають такі наслідки:

а) органи суду вправі приймати до розгляду такі векселі та видавати по них рішення;

б) настає відповідальність надписьменників векселі і трасанта. Всі ці особи, за виключенням індосантів, послід «без обороту на мене», несуть солідарну відповідальність, і векселедержатель має право пред'явити позов будь-якого з них або всіх разом. Більш того, пред'явлення позову до однієї із зобов'язаних осіб не перешкоджає одночасному пред'явленню позову іншим, навіть якщо вони зобов'язувалися після першого відповідача. Таким чином, виникає право оплати векселя в порядку регресу, тобто зворотної вимоги до попередніх індосантів, авалістів, векседавця;

в) векселетримач вправі вимагати за позовом більшу суму, ніж зазначено у векселі. Сума збільшується на 6% річних, починаючи з терміну платежу за векселем по день задоволення претензії; пеню, починаючи з дня

терміну платежу по день дійсного отримання грошей; витрати, пов'язані з протестом.

Якщо позов пред'являється до настання строку платежу, то з вексельної суми утримуються облікові відсотки, що розраховується з офіційної банківської облікової ставки в місцезнаходження векселедержателя на день пред'явлення позову. Якщо векселедержатель задовольнив свій позов до одного з індосантів, то останній може, в свою чергу, також пред'явити позов, але тільки до попередніх індосантів. При цьому він у свій позов включає, крім сплаченої суми, відсотки на неї і понесені витрати. Векселедержатель має право звернення до суду за опротестованим векселем протягом терміну вексельної давності.

Позов до акцептанту може бути пред'явлений протягом 3 років, до векселедавець і за переказним, і за простим векселем, а також до індосантів - протягом 1 року; позови між індосантами пред'являються протягом 6 місяців.

Література

1. Бринцев О.В. Сутність правових спорів у сфері підприємництва та способи їх вирішення: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2001. — 228с., с. 34-45

2. Штефан М.Й. Цивільний процес: Підручник: - К.: Ін Юре, 1997. – 608с., с. 411

3. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

4. Прокопенко Я. Досудовий (претензійний) порядок врегулювання господарських спорів: ретроспектива та тенденції сьогодення / Я. Прокопенко // Підприємництво, господарство і право – 2009.– № 6 (162). – С. 44-46.